

JYSKE LOV

Foredrag holdt 21/6 1941 ved Dansk historisk Fællesforenings årsmøde i Odense;
tidligere holdt 11/3 1941 på Århus Universitet

Af *Peter Skaustrup*

På en rigsforsamling i Vordingborg i marts måned 1241 gav kong Valdemar II den lov, som vi kalder *Jyske Lov*. Den nøjagtige dag for givelsen kender vi ikke, men det må have været før den 28. marts; den dag døde han — i Vordingborg. Hvis denne rigsforsamling, et møde med „rigets bedste mænd“, har været holdt på samme tidspunkt som danehofferne, nemlig i tiden omkring midfaste, kan vi måske komme dagen lidt nærmere. Det tidsrum, der kaldtes midfaste, var ugen før den søndag, da man messede „Lætare Jerusalem“ — Glæd dig Jerusalem, d. v. s. den 4. søndag i fasten. Og i 1241 faldt den søndag på den 10. marts. Til midfaste regnedes dog også den følgende mandag, så tiden kunde i 1241 omfatte dagene fra den 3. til 11. marts. Hvis mødet da ikke har varet længere, kan vi altså gisne på, at loven forelå *givet senest 11. marts*, — for 700 aar siden.

Dagen har nu mindre betydning, for det var jo ikke en lov, der var blevet til ved den lejlighed — på én dag eller i ét møde — eller i ét år. Jyske Lov er ganske vist givet af kongen, men dette — denne officielle givelse — er også med hensyn til lovens tilblivelse den eneste forskel mellem Jyske Lov og vore andre gamle landskabslove, dem vore retshistorikere kalder for retsbøger. Havde vi ikke den berømte fortale til loven, hvori denne givelse udtrykkelig omtales, vilde ingen kunne se nogen som helst principiel forskel mellem Jyske Lov og Skånske Lov og Eriks og Valdemars Sjællandske Love, hvad retsindholdets karakter og samlingernes opbygning angår.

Rets- og kultusgruppering udgår nemlig i primitive samfund *nede-*

fra eller *indefra* — i nogen grad til forskel fra nu. I vor tid kan en retsbestemmelse dikteres af en centralinstitution og dens — forholdsvist få — håndhævere, som vi er optimistiske nok til at betro et sådant hverv og betragte som normaltænkende gennemsnitsborgere, men i statsdannelsernes barndom vokser retten op nedefra og indefra. Den dannes og formes af de mennesker, som nu engang har samkvem, har et samliv at ordne og tage vare på. Den opstår i mange, ja vel i de fleste tilfælde ud fra situationerne, de retstilfælde som melder sig efterhånden. Dette spores også i paragraffernes opbygning — som jeg straks skal komme til. — Og således er da den retsbog, vi kalder Jyske Lov, lidt efter lidt vokset frem — gennem regler, vedtagelser, beslutninger og kendelser på det jyske landsting — i Viborg — og hævet til gældende lov for hele landstingsområdet, hvortil også Fyn hørte.

Hvorfor så begivenheden i 1241? Hvorfor skulde denne retsbog *gives* af kongen? Hvorfor fortsatte ikke Jyske Lov som „privat“ retssamling — ganske som de andre landskabslove? Dette spørgsmål kan ikke besvares. Ja, gamle Hvitfeldt kunde ganske vist, men hans forklaring har ingen værdi. Men vi kan pege på visse mulige medvirkende årsager: Der var i den foregående tid — i 12. og første halvdel af 13. århundrede — utvivlsomt blevet indført ikke så få ændringer i retsplejen. Samfundsforholdene havde været i rig udvikling. Man kan der f. ex. tænke på den store opdyrkning, som havde fundet sted. Torpbebyggelsen blandt andet. Trællestanden var så godt som forsvundet, men nye sociale lagdelinger fandt sted. Processen var sikkert blevet stærkere ændret. Jærnbyrd var blevet afskaffet. Kristendommen var nok ældre — men først her omkring 1200 får vi indført kirkeretter. Skåne og Sjælland havde fået deres kirkeretter — den sjællandske fra 1171, den skånske vel fra omtrent samme tid. Men det jyske landstingsområde havde ikke fået nogen kirkeret. Alle disse forhold — og muligt mange andre — kan have været medvirkende til, at en snævrere kreds med tilknytning til landstingsvirksomheden i Viborg har følt trang til en ordnet kodifikation af de gældende retsregler. Og blandt disse mænd var bisp *Gunner*. Han har sikkert været specielt

interesseret i at få de kirken vedrørende retsregler endeligt fæstnede. Han stod kongen nær — siges det i hans levnedbeskrivelse. Og der er grund til at tro, at han har været medvirkende ved lovtextens affattelse i den form vi nu kender. Hvis det er ham, der har skrevet fortalen, maa man komplimentere ham — reelt og formelt. Spørgsmålet om kongemagtens stilling til lovgivningen var et kildent emne. Og herom siges det da i fortalen, at „*med den lov, som kongen giver og landstinget vedtager, skal landet dømmes*“. I fortalens slutning meddeles det, at „kong Valdemar lod denne bog skrive og gav denne lov“! — Der står intet om, at landstinget har vedtaget loven. — Dette sidste led turde i dette tilfælde være en formssag. Når jeg her nævner dette, er det for at få lejlighed til at forklare dette udtryk, som jeg har anvendt i indledningen til en udgave, og som vistnok kan misforstås. Jeg mener ikke, at landstingets vedtagelse var en bagatel — men vedtagelsen var i det givne tilfælde en *formssag*, så sikkert som loven i den foreliggende form afgjort må have været forudbehandlet og i forvejen godtaget af den snævrere landstingskreds.

Hvordan er nu denne form blevet til? Hvordan er redaktionen gået for sig? Ingen kilder siger noget herom. Men netop gennem den udgivelse af hele overleveringen af vore landskabslove, som har fundet sted de sidste år, er det blevet muligt at nå til et sandsynligt skøn.

Vore landskabslove foreligger overleveret i et stort antal håndskrifter — af Jyske Lov således henved 250. Og nu skulde man jo på forhånd anse det for sandsynligt, at hvor denne nedskrivning af retssamlingerne var helt overladt til privat initiativ — gennem længere tid —, kunde man vente at finde ret forskellige redaktioner, alt efter tiden for nedskrivningen og skriverens retsviden, medens man ved en officielt given lov — som Jyske Lov — skulde vente kun at finde *én* redaktion, *én* text. Men sammenligner vi nu Eriks sjællandske Lov og Jyske Lov, viser fakta lige det omvendte forhold. Eriks sjællandske Lov, som er en „privat“ retssamling, kendes kun i *én* redaktion — ingen af de mange håndskrifter viser bag om en og samme text. Men

Jyske Lov, som officielt blev „givet“ 1241, viser to redaktioner, to forskellige tekstgrupper. Og den rimeligste forklaring — for Jyske Lov — er sikkert den, at man kort før 1241 har nedsat et redaktionskollegium af lovkyndige mænd, ganske som der ved den svenske Upplandslag ca. 1296 blev nedsat et lovudvalg bestående af 12 lovkyndige verdslige stormænd samt domprovsten Andreas And til at redigere teksten. For dette udvalg har antagelig bisp Gunner været den ledende. Og i dette kollegium har man så — gennem nogen tid — arbejdet med nedskrivningen. Men man har næppe nøjedes med en enkelt nedskrift, flere af udvalget har muligvis fulgt med — eventuelt gennem privatskrivere — ved nedskrivningen. Disse nedskrevne tekster skulde strengt taget være ens, men det er forståeligt, om der alligevel under arbejdet og den drøftelse og diskussion, der har fundet sted, har indsneget sig endda ret betydelige forskelle i exemplarerne. Et af disse forarbejder er vel under rigsforsamlingen blevet læst op og har fået kongelig stadfæstelse, men dermed var de andre parallel-udkast ikke kasserede. De var jo alle blevet til under lovkommissionens arbejde — og blev snart spredt gennem afskrifter. Således — forekommer det mig — får man den rimeligste forklaring på dette paradox, som det næsten er, at en officielt given lov foreligger i to redaktioner. — Og omvendt: for Eriks sjællandske Lov må man slutte, at nedskrivningen af denne retssamling har fundet sted ret sent — næppe før under Valdemar Sejr —, og at denne private første nedskrivning fra første færd har fået det sjællandske landstings godkendelse.

Hvad indeholder Jyske Lov? Jyske Lov indeholder den i 1241 inden for det jyske landstingsområde gældende ret. Dog havde allerede på den tid en enkelt af købstæderne — nemlig Slesvig — en selvstændig retssamling, og andre fik det i den følgende tid. Jyske Lov er delt i 3 bøger, uden at man dog kan sige, at disse bøger hver for sig danner et afrundet hele.

Første bog handler især om personretlige forhold. Kernen er sikkert de mange kapitler om *arvøret*, hvortil er føjet bestemmelser om rets-

evne og mangel på retsevne, myndighed, værgemål. Derudover findes i slutningen adskillige bestemmelser vedrørende *landboret*: om torpudflytningen, om særeje i jord, om rebning og skifte (solskifte) af byjordene, om veje, møller m. m.

Anden bog handler især om *processen*, der skildres indgående. Her møder vi den for jysk ret karakteristiske *nævningeinstitution*, der hedder *sandemandsinstitutionen*. Sandemændene skulde sværge om manddrab, afhug (lemlæstelse), voldtægt, hærværk, markskelstridigheder, om sår, om kirkens ejendom hos bonden og om voldførelse. Videre om *ransnævningerne*, der skulde sværge i sager om forskellige slags ran, tyveri og om vådesgerninger. Om *biskopsnævninger*, der skulde sværge i helligbrødesager, d. v. s. om slagsmål på helligdage; o. s. v. I forbindelse med fremstillingen af processen får vi også de tilsvarende dele af *strafferetten*, men det er *procesreglerne* afsnittet først og fremmest tager sigte på. Man var — og måtte nødvendigvis i et sådant samfund være — i høj grad bundet til en *form*. I de mindste retskredse, herrederne, stod ligemænd overfor hinanden, og man kan sige, at det næsten var tvingende nødvendigt, at ansvaret for den enkelte afgørelse blev reduceret det mest mulige ved en *formel og lobbestemt bevisførelse*. De foreskrevne bevismidler var i sig selv afgørelsesmidler. Når beviset, der i de fleste tilfælde bestod i en ed, en befrielsesed eller en nævningekendelse, forelå, stod tilbage for tingforsamlingen eller senere dommeren kun at *fastslå* denne bevisførelses udfald, og dermed var sagen afgjort. I selve bevisførelsen skete der ingen ændringer før Danske Lov — i de regulære sager. Men uden for disse områder dukkede der — som livsforholdene blev mere komplicerede — en mængde tilfælde op, som ikke kunde finde afgørelse på den måde. Og i sådanne tilfælde vandt den materielle bevisførelse frem, og her måtte den jævne mand som dommer komme ud for store vanskeligheder, der meget ofte resulterede i en såkaldt u-endeelig dom, skønt sådanne blev forbudt. Her stod denne jævne bonde og skulde dømme mellem ligemænd, tage et ansvar og vide, at hvordan han end dømte, skaffede han sig uvenner: „. . . da efterdi ingen opsættelse

mig tilholder at jeg derom i dag endeligen dømme skal i denne sag, da efter tiltale, gensvar, breve og bevisinge, som for mig udi rette lagdes, ved jeg ikke andet at sige deraf for ret, efter den forstand Gud almægtigste haver undt mig i denne sag, end at førnævnte (o. s. v.).“

Tredje bog er mere blandet, angår både offentlig- og privatretslige forhold. Her er først et større afsnit om *ledingsvæsenet* (kap. 1—20), endvidere en række bestemmelser vedrørende særlige *kvalificerede forbrydelser* (fredløshedssager, falsk, mordbrand, stimandsfærd m. m.). Men desuden også paragraffer, der hører til *familieret* og *ejendomsret*, om skødning mellem ægtefæller, sjælegaver o. lign. Og endelig er der et større afsnit om *landboret*: om agerfred, gærder, abildgårde, 4 kapitler om bier m. m.

I og gennem disse lovparagraffer tegnes for os et kulturmilieu — begribeligvis noget ensidigt og brudstykkeagtigt, da der er store områder i samfundslivet, som ikke behandles og ikke kan blive behandlet i loven. Men vi ser for os et *bondesamfund*, hvor den fri bonde inden for de givne rammer havde en ikke ringe myndighed — således over for *familien*. Han er endnu i høj grad afhængig af *slægten*; groft sagt: den mand, der er slægtløs, er også retløs. Men slægtens betydning er dog på retur. I sit arbejde, jordens drift, er han derimod stærkt hæmmet af det gældende driftssystem — *jordfællesskabet* —, men om han har følt det således, er et andet spørgsmål. I retslig henseende er han — under normale forhold — vel beskyttet, er selv deltager i retsplejen og retsudøvelsen, og det kunde han som sagt være, fordi denne retspleje var af formel natur og egentlig ikke stillede større krav til ansvarsfølelsen hos den enkelte jævne mand.

Hvorledes er loven affattet? Når vi husker på, at Jyske Lov — som vore gamle landskabslove i det hele — har været mundtligt overleveret, før den blev nedskrevet, ligger det jo nær at spørge, om denne mundtlige overlevering er at spore i nedskriften. Dette spørgsmål

kan besvares med et ubetinget *ja*. — Og her står selve lovtexten i modsætning til Jyske Lovs berømte *fortale*, som jeg her ellers slet ikke kan gå ind på — for denne *fortale* er nemlig et smukt stykke *papirsprog*, — dets reelle indhold ufortalt.

Ja, vi kan i lovsproget tydeligt øjne *den mundtlige overlevering* forud — for det er jo ikke således, at lovtexterne fremtræder for os i en fri talesprogsform. Kun et par steder har vi direkte tale anført, således f. ex. dåbsformularen. — Som traditionsstof — ved belæring og foredragelse paa tinge — var retsreglerne af en særlig karakter. De måtte nødvendigvis efter deres art og formål overleveres strengt nøjagtigt, uden mindste ændring af deres realindhold. Sagn, æventyr og viser overleveres også ad mundtlig vej, men der har den personlige bærer dog et vist spillerum. Når nu et stof skal søges nøjagtigt overleveret, lader det sig lettest gøre, når det har en fast, kort og lethuskelig form. Det vil for det jævne menneske sige, at *jo mere konkret* og *jo mere formelagtigt* det er, des bedre lykkes en nøjagtig reproduktion.

Og således fremtræder også vort lovsprog.

Loven er udpræget *kasuistisk*. I det enkelte kapitel anføres først selve det konkrete tilfælde, selve kasus, derpå kommer ofte en retsbelæring og til slut selve retsreglen. I svenske og norske provinslove er dette ofte sprogligt udtrykt og levendegjort ved et indledende „nu“: Fra Upplandslagen f.ex.: „Nu ligger bonde syg og sender bud til præsten . . .“ — „Nu bor en mand og hans hustru alene paa et torp, og hans hustru føder et barn . . .“ — „Nu ligger gærdet om kirkegaarden nede . . .“ — I Jyske Lov er sætningerne i reglen formet som indledende betingelsessætninger:

- I. 1 Hvis et barn bliver kristnet, da er det arveberettiget.
- I. 3 Hvis en kone siger, at hun er med barn, efter at hendes mand er død, så skal hun . . . —
- I. 12 Drager en bondesøn på købfærd udenlands, og tjener han penge, og har han ikke skiftet med sin fader, da . . . —

- I. 20 Hvis en mand, der ikke selv har hovedlod, gifter sig med en enke, og har hun børn, og bliver han ikke ført ind i fælliget eller det bliver tinglyst, da skal . . . —

Når et konkret tilfælde af denne eller hin art meldte sig, havde man altså til *indgang* ved retsvejledningen selve kasesbeskrivelsen, som så efterfulgtes af belæring, udlægning, forklaring, bestemmelse o. s. v. Og for at muliggøre en sikker tradition, har man anvendt sådanne stilmidler, som hjælper til fast og sikker reproduktion, midler som vi til dels også kender fra helt bunden form.

Man har sikkert benyttet sig af en vis *konserverende rytme*, hvoraf der muligvis nok ved nedskrivningen kan være gået adskilligt tabt, men som vi dog sikkert endnu adskillige steder kan finde (f. ex.: arf er komen arf i geen). En nu forladt teori går ud på, at reglerne oprindelig helt igennem har været rytmiserede. Det er overdrevet. Vanskeligheden ved at afgøre, om vi her og der har at gøre med rytmebestemte perioder, beror på, at vi ikke har tilstrækkeligt sammenligningsmateriale. Vi kender intet til tidens almindelige syntax, normalprosaen, for vi har på dansk så godt som kun lovtexterne!

Man har i vid udstrækning benyttet sig af *bogstavrim* (allitteration) og *enderim*. Navnlig allitterationen er overvældende. Der er skrevet flere afhandlinger herom, men ingen har endnu gjort rede for, hvor gennemtrængende allitterationen er ogsaa i danske lovtexter. F. ex.: med våde og ej med vilje; under lås og lukke; med od eller æg; (han ejer skoven) så langt som limme luder og rod rinder; (det barn blev født) med negl og næse, med hud og hår o. s. v.

Egentlige *rim* er færre, men dog ikke sjældne. F. ex.: uden en *stjæl* og anden *fjæl*; *hærgende* maa ej være *værgende*.

Ordforrådet er ogsaa folkelig-talesprogspræget. Der anvendes kun i ringe udstrækning abstrakter, og da væsentlig kun rent „tekniske“ ord, som: fred, gavn, skade o. lign. Handlingsbetegnende substantiver og betegnelser for den handlende person undgås ved omskrivning. Det hedder ikke „anklager“ og „anklagede“, „sagsøger“ og „sag-

søgte“ o. s. v., men: den der sag giver, den som sag var given, den der sigter og den der sigtet er o. s. v. — Der er så godt som *ingen fremmedord*. Og hvad ordforrådet angår, vil det måske overraske, at der i Jyske Lov ialt kun anvendes 1362 ord, deraf 750 substantiver (55 %, en ret høj procent), 278 verber (20,3 %, ligeledes en ret høj procent) og 147 adjektiver (10,8 %). I selve lovtexten forekommer blandt de 1362 ord kun 78 låneord = 5,7 %, og disse låneord tilhører så godt som allesammen et ældre lag, væsentlig indkommet med kristendommen. Det store middelnedertyske låneordsstof, som var kommet ind allerede paa den tid (1241), har så godt som ikke afsat spor. Dette viser vel allerbedst, hvor traditionstro lovkommissionen har arbejdet. Det kan også vises ved en sammenligning med fortalen. Alene i fortalen forekommer ud over de også i teksten forekommende låneord 11 andre!

Efter det først anførte *kasus* i hvert kapitel kommer så den egentlige retsbestemmelse, ofte med tilføjet retsbegrundelse — så det minder om et moderne forslag + motiver.

Exx.: I. 36: Men sælger han på grund af fattigdom både sin og sin kones jord, så skal der ingen erstatning ydes hende, fordi de skal have føden af begges særgods. — I. 37: Man skal skøde jord på tinge og ikke andetsteds, det vil sige enten på tinget i det herred, hvor jorden er beliggende, eller på sysseltinget, landstinget eller for kongen, fordi et tingsvidne er så bindende, at der kan ikke gives bevis imod det. — I. 38: Skal den jord, som er givet til kirken, sælges, da må enhver, som lyster, købe den, fordi alle kristne skal være brødre.

Uden skarp afgrænsning kan man inddele i

1. *almindelige sandheder og aksiomer, fundamentale retserkendelser eller årsagserkendelser*, jævnlig af ordsprogsagtig karakter, *grundlæggende causalsætninger*, oftest indledet med et: *fordi at ...* (da)

Exx.: III. 22: fordi det er enhver med al ret tilladt at værge for sig selv. — III. 42: fordi at hvor som man fæster „ulov“, der skal

han også vidne „ulov“. — II. 7: fordi at sandheden skal altid være rigere og kærere end lov.

Flere af denne gruppe er muligvis nok ikke meget ældre end 1241.

2. *accidentielle slutninger og begrundelser:*

III. 18: (herremænd må købe jord ..) fordi at de svarer fuldt deraf, idet de vover deres hals for kongen. — III. 25: (at miste et øre er ikke så slemt — kræver kun en fjerdedel af mandeboden) .. fordi at det kan skjules med huen eller håret!

3. *rent erfaringsbestemte eller mere ræsonnerende begrundelser:*

II. 87: (bonde må ikke hænge sin tyv ..) fordi han vil gøre det for hævnens skyld. — Det herlige kapitel 43 i 3. bog om hvor meget husbonde og hustru må tilskøde hinanden indbyrdes: Men skøder en af dem noget til nogen, der er uden for fælliget, for svigs skyld, og denne senere tilskøder husbonden hustruens jord eller hustruen husbondens jord, da skal dette heller ikke stå ved magt, uden de retmæssige arvinger vil. Thi det er vel venteligt, at husbonden enten med ave eller med eftergiveness kan få hustruen til at bortskøde, hvad han vil, og somme kvinder er vel også så listige, at de kan få deres husbønder til at tilskøde dem, hvad de beder om.

4. *tilraadelighedsbestemmelser:*

II. 21: (om markskel — skal sandemænd sværge, *eller* kongen kan „ride det“) . . . Bedre er det dog, at markskel sværges end rides, fordi de er altid mest kyndige, der bor nærmest.

Dette må være nok til illustration af lovtextens opbygning. Sammenfattende kan man sige, at selv om lovsproget ikke repræsenterer et talesprog, er der dog i stilen stadig mange mindelser om en mundtlig overlevering. Sproget er *udpræget dansk*, med mange folkelige træk, — men tillige, begrundet ved indholdets art og formål, med en vis kunstnerisk fast form, karakteriseret ved en konkretiserende, fyndig og af mnemotekniske hjælpemidler bestemt stil.

I hvilket omraade og hvor længe gjaldt Jyske Lov?

I loven selv findes ingen oplysninger om, for hvilket område den gjaldt. Men sam- og eftertid har — med undtagelse af en enkelt ældre retshistoriker — ikke været i tvivl. Den gjaldt i det jyske retsområde, der omfattede Nørre- og Sønderjylland, Fyn med tilliggende øer: Langeland, Ærø og Femern, samt Samsø (under Åbosyssel). I hele dette område gjaldt den til og med Danske Lov 1683. Jyske Lov blev endvidere ikke sjældent benyttet udenfor dette område. Således fulgte man i rettertingsdomme for hele landet meget ofte Jyske Lov, hvad der måske beroede på, at Jyske Lov efter bogtrykkerkunstens indførelse fik stor spredning. Den blev trykt 1504 (i Ribe) og 1508 og 1576, og i 1590 kom på kansleren Niels Kaas's foranstaltning en autoriseret udgave, der var „offuerseet, corrigeret oc Danskens forbedret“. At den var oversat og at dansken var forbedret, er rigtigt, men corrigeret — hvis det skal oversættes ved „gjort rigtigere“ — kan man sætte et spørgsmaalstegn ved! — Vi havde under Christian III. et tilløb til at få affattet en almindelig lovbog for hele Danmark. Kongen havde bedt rigsråd Erik Krabbe derom, og vi har også en del forarbejder dertil, med Erik Krabbes rettelselser og notater — saavel til Jyske Lov som til Eriks sjællandske og Valdemars sjællandske Lov. Han har nået at udarbejde et udkast til strafferetten og dele af kontraktretten (formueretten), men derved blev det. Og efter hans død 1564 blev arbejdet ikke fortsat. I modsætning til Sverige, hvor man allerede omkring 1350 — under Magnus Eriksson — fik en for hele landet gældende landslag og omtrent samtidig en tilsvarende stadslag — fortsatte vi i Danmark med de lokale landskabslove (selvfølgelig suppleret med den senere lovgivning) op til Danske Lov i 1683. Denne lovs tilblivelse og udformning kan vi nøje følge i enkeltheder gennem udkastene — og dette arbejde er der gjort rede for. Men her skal kun understreges, at det langt overvejende flertal af Jyske Lovs kapitler simpelthen indgik og blev optaget i Danske Lov. Man kan blot — for at få et overblik — se efter i kilderegistret til Sechers udgave. Der var selvfølgelig områder, der udgik, f. ex. det for-

længst opgivne ledingsafsnit. Omvendt kan man nævne, at den specielt jyske sandemandsinstitution nu blev indført for hele landet. — Og når der endnu lejlighedsvis dømmes og henvises til Danske Lov, er det muligvis den gamle jyske lov, der ligger bag ved.

Men der var et mindre område, hvor Jyske Lov fik en længere gyldighed: *Sønderjylland*. Den danske udgave 1590 blev i 1593 oversat af Blasius Eckenberger, og denne plattyske lovtæst gjaldt i Sønderjylland (undtagen paa Als og Ærø, i Sønderborg by dog Jyske Lov) lige til den tyske fælles-lovbog, *Bürgerliches Gesetzbuch*, blev indført 1. januar 1900. Formelt var dermed Jyske Lovs saga endt, men reelt ikke. Efter genforeningen 1920 er det indtruffet flere gange, at domme og afgørelser er truffet i henhold til Jyske Lov. Det gjaldt således i spørgsmaal vedrørende formueforhold i tidligere indgåede ægteskaber og navnlig på vigtige områder vedrørende jord- og ejendomsretten specielt med hensyn til gyldigheden af vej-rettigheder og andre servitutter. Efter *Bürgerliches Gesetzbuchs* indførelse og indtil tinglysningslovens ikrafttræden 1926 var det således umuligt i Sønderjylland at vinde hævd på noget. Det sidste tilfælde, hvor Jyske Lov er blevet påberåbt, er vistnok fra 1932. En mand vilde forbyde beboerne i Kagebøl at færdes på en sti over hans ejendom, en sti, som de havde benyttet i umindelige tider. Og det lykkedes nu sagføreren ved hjælp af en række gamle folk — den ældste født 1849 — at føre bevis for, at stien var benyttet af beboerne i Kagebøl uden protest fra ejernes side så længe i forvejen, at de allerede dengang havde hævd derpå, og herefter, formentlig under henvisning til Jyske Lov I. 56, at få retten til at færdes på stien tinglyst. Her er tale om den hævd, der vindes gennem ukæret besiddelse „fra arilds tid“, som det hedder i Jyske Lov, hvad der senere kaldes alderstidshævd („Danske Lov). Til historien er så kun at tilføje, at da beboerne vandt retten til at færdes på stien, var stien pløjet til — den var der ikke mere!

Men lad dette nu være den kuriositet, det er, — Jyske Lov er dog stadig levende i den forstand, at på store dele af dens retsbestem-

melser hviler endnu dansk ret. Retten har fået en anden ydre form, paragrafferne står i anden sammenhæng, er blevet opdelt og udpenslede i detaljer sammen med samfundet, efterhaanden som dette blev mere og mere differentieret. Stien selv er nok væk — men vi bevarede dog retten til at vandre vor vej som forhen. Og endnu klinger over alt fra de grå paragraffer den grundakkord, som aldrig er blevet anslået kraftigere end i den gamle Jyske Lovs herlige fortale:

Ingen lov er så god at følge som sandheden. Hvor man ikke er klar over, hvad der er sandhed og ret, der skal loven afgøre det. Var der ingen lov til i landet, da fik den mest, som evnede at gribe mest. Derfor skal loven være for alle, så retsindige, fredsommelige og sagesløse mennesker kan nyde ret og fred, og uretfærdige og ondsindede mennesker af frygt for hvad der står skrevet i loven ikke tør fuldføre hvad ondt de måtte have i sinde.

Med lov skal land bygges.